

ERIMJI ỌHURỤ: OMENALA NDỊ IGBO

Ikechukwu Okodo, PhD

Ngalaba Amụmamụ Igbo, Afrika na Eshia

Mahadum Nnamdị Azikiwe, Ọka

ai.okodo@unizik.edu.ng, 08037376270

Ụmị Edemede

Omenala agbụrụ ọbụla bụ ihe e ji mara ha. Mpekele omenala ọbụla na-adị ụbara. Erimji ọhụrụ bụ otu mpekele omenala e ji mara ndị Igbo malite n'oge gboo rue ugbua. Ọtụtụ mmadụ na-eleghara omenala anya n'ụdị na ọ bụ ihe ndị ọgọ mmuọ nke na-emetụta mpekele omenala a. Ọtụtụ amaghị uru ya. Usoro nchọcha a gbadoro ụkwụ na nkowadaru ala. E nwetara ngwa nchọcha n'ọba akwụkwọ. Nwanchọcha si n'ọba akwụkwọ weta ngwa nchọcha ya. A chọputara na ji bụ eze akụkụ ndị ọzọ, nwere arụsị na-elekọta ya anya. Arụsị ahụ bụ Ifejiọkụ nke nwere mgbanwe n'aha ya site n'otu ebe ruo n'ebe ọzọ. Nchọcha a ga-aba ọtụtụ uru. Uru ndị ahụ gunyere na ndị mmadụ ga-amata ọkpurụkpụ omenala ndị Igbo a bụ erimji ọhụrụ, mata ka o si enye aka n'agumaro, ikpọkọta ndị mmadụ onụ n'otu oge ka ha mara ibe ha n'otu n'otu, ekpere na achumaja iji yọta isioma n'aka Chineke wdg.

Okwu Mmalite

Agbụrụ dị iche iche n'ụwa niile nwere njirimara ha. Njirimara ha dị n'iche iche. Ọ bụ etu ahụ ka ndị Igbo, bụ ndị chi ha kere dewe n'Ọwụwaanyanwụ ndịda Naijiria, si nwee njirimara dị iche iche. Njirimara ndị Igbo bara ụba. Ha gunyere asụsụ Igbo, echichi dị iche iche bụ ndị gunyere ọzọ, ekwe maọbụ lọlọ, eze wdg., ịba aha, ekpemekpe, ejiji wdg. Ọtụtụ n'ime omenala ndị a kpọtara aha n'ebe a ezughị Igbo niile onụ. Iji maa atụ, oriri ụfọdụ ndị Igbo bụ n'obodo n'obodo site ka arụsị ha si dị iche iche. Arinze (2008:2) kwenyere na ndị Igbo nwere njirimara nke ha site n'isi na ndị Igbo sitere n'oge gboo nwee akụkọala ka ha si bie ndụ ha. Ọ si na nke a putara ihe n'akụkọ nkwurunonụ na nke ederede.

Mana, erimji bụ emume zuru Igbo niile onụ. Mputara nke a bụ na Igbo niile na-ako ugbo. Ọ biazia bụrụ ji bụ eze akụkụ niile. Ọ bụ ya mere na a kpọtahaa ji aha, a mara na a kpọla akụkụ niile. Mgbe a na-eri ji ọhụrụ, a na-asopuru mkpuru akụkụ niile. Obidigbo na Igboegbuna (2009:63) nwere echiche a. Ha si na Igbo were ji ka eze mkpuru akụkụ nke mere na ndị Igbo ji oriri kwa afọ anabata ya ma e si n'ugbo na-ebuputa ya. Ọ bụ ya mere na a kpọtahaa ji aha a mara na a kpọla akụkụ niile. Mgbe a na-eri ji ọhụrụ, a na-asopuru mkpuru akụkụ niile.

Ndị Igbo bụ ndị na-asọ nsọ. Dị ka Mbiti (1975:129) si kwuo na ndị Afrịka nwere ofufe nru gbasara akomugbo, akpamanụ, achumnta, akumazu na mkpokọta erimeri dị iche

iche. Ihe ọbụla ndị Igbo na-eme nwere erimeri dị na ya. Ha na-egosiputa ekpemekpe n'iche niile ha na-eme, ma ọbụladi n'alumnwaanyi, e nwere nkwa a na-akpo nkwa onu mmuo. Nke a bu nke a na-eke omu iji ruba ya ama. O bughị mmadu niile na-anu ya. A naghị ekwe ka nwoke abughị nwanne nwaanyi ahụ a luru ruo ya n'ihu na nwoke ọbụla ruo ya ma mesie dinaa nwaanyi ahụ ga-anwu. Isiokwu a bu na o bu n'otu aka ahụ ka ndi Igbo si egosiputa ekpemekpe n'akomugbo. Ogbalu (2006) gosiputara nke a mgbe o na-ekwu na ekpemekpe ndi Igbo na-arutu aka n'omume ndi mmadu site n'ikwu nke a ga-eme na nke a gaghị eme. Nke a ga-eme bu ezigbo omume ma nke a gaghị eme bu nsala maobu aru.

Ha kwenyere na Chukwu ukwu ha na-efe nwere ikike n'ebe akuku ha na-aku di. Ogbalu (2006:45) mere ka anyi mata na ndi kwenyere na Chukwu ukwu dibu. Ya onwe ya bu Onye kere uwa. O si na ndi Igbo ahughị ya anya nke mere na ha amaghị ka o di. Di ka Ogbalu si kowaa, ya mere na ndi Igbo enweghi ebe ha gosiputara ka o di ma ha kwenyere na o nozu ebe niile. Ya mere ha ji eme ofufe nru tupu ha erie ji ohuu. Ihe kpatara ya bu na mmuo na-erigodu ihe tupu mmadu erie. Ya mere ndi Igbo na-ebu uzọ nye mmuo ihe ọbụla tupu ha eriwe ya. O buru oji, onye Igbo gosia, o ga-atupuru arusi tupu mmadu atawazie. O buru mmanya ka e butere, a na-atupugodu ya n'ala tupu mmadu anuwazie. O bu n'otu aka ahụ ka ndi Igbo niile na-ako ji si agba mbọ nyegodu arusi ji ohuru n'emume erimji ohuru tupu ha eriwe. Eze mmuo mere nke a n'*Omenuko*.

E nwere arusi di iche iche na-ahu maka ihe di iche iche. Mgbe anyi chetara mmiri ozizo, eluigwe na ihe ndi ozọ so ha, anyi echeta na arusi a na-akpo Amadiha ka okwu di n'aka. Mgbe anyi na-ekwu maka ogwu na igwo oria, arusi nwere onokwu bu agwu. N'otu aka ahụ arusi na-ahu maka ihe a korọ n'ala bu Njoku. O bu n'aha arusi a ka e ji eme emume Ifejioku. Ubesie (1978:139), Orji (1999:58), Okodo (2003:49) wdg. na-ekwu na Ifejioku maobu Njoku bu arusi a na-ehunyere oriri ji ohuru.

Tupu onye omenala n'obodo ọbụla n'ala Igbo erie ji ohuru o ga-ahu na a sọpuru Njoku. Nke a na-egbu ndi kwenyere n'omenala nke ukwu. O gbuola onye chiri echichi omenala gara na mba soro ndi enyi ya rie ji ohuru ma ndi obodo ya eribeghi ji ohuru di ka omenala ha si di. Ya mere ndi eze, eze mmuo na ndi nosi ike n'omenala na-aso ji ohuru aso ma o buru na ndi obodo ha eribeghi. Ihe kpatara nke a bu na Ifejioku maobu Njoku na arusi na ndi ichie mere ka ji mee nke oma n'ala ga-eri tupu mmadu eriwezie. Okodo (2009:83) ruturu nke a aka mgbe o kowara na e nwere usoro ndi eze mmuo si eri ji ohuru di ka okwa ha si di tupu ndi mmadu ndi ozọ erie ji ohuru n'Abatete di n'okpuru ochichi ime obodo Idemili Nootu nke Steeti Anambara n'ime Najirija.

Nsogbu ndi Igbo bu na emume bu ihe mmuo nke mere na ndi ọbụla na-eche mgbe arusi be ha chorọ. Ya mere na ndi Igbo ime ya otu oge hira ahụ. Ka o sila di, e mekotala mmemme a onu nke na o buru emume zuru Najirija onu ka ndi Igbo were ya na-azara aha mgbe ndi Awusa jiri emume Akumaazu Argungu mere onu di ka ihe Najirija na-eme.

Emume a na-enwe mkpuchigha azu n'ebe ekpemekpe Jeso Kristi di. Ndi Igbo na-ekpe ekpemekpe a ekwenyeghi n'emume erimji. Ha na-ekwu na o na-emegide nkwenye ha.

Nkwa

Erimji oheru abughi naani isi ji oheru rie. Erimji oheru putara emume e ji akwanyere Ifejioku (maobu Njoku di ka ndi si akpo ya) na arusi na ndi ichie di n'obodo ndi obula n'ala Igbo ugwu diiri ha. Ugwu ahụ diiri ha bu maka akaoru ha n'ime ka mkpuru akuku, o kachasi ji mee nri nke oma. O bu ya mere e ji enye ha nsopuru. Nsopuru a putara ime emume erimji oheru nke a na-anu na ya fee ha ofufe nru.

Okamara di iche iche elebaala anya n'ihe nghota oriri ji oheru putara. Otu n'ime ha bu Ndulue (1993:136-7). O kwara ya di ka emume kachasi ndi ozu n'ala Igbo niile. O si na o bu oge ofufe nru nke na-eweta mmekorita mmadu na ibe ya: umunwaanyi na-achi umu ha eje be nna n'otu n'otu ka ha kpeere umu ha ekpere. O si na o bu oge e ji egbu umu anumanu di ka okuko na ewu wee fee ofufe nru nke a ga-esi nri di iche iche ndi nwe ulu na ndi obia ha ga-eri.

Onye ozu tunyere onu n'okwu a bu Ekwuru (2009:395-401) bukwanu onye si na a na-efe ofufe nru n'emume erimji oheru nke ukwu. O si na emume na-amalite site na ndi onu ruru n'okwu ino nzuko kwuo oge a ga-eme emume a biazie gwasazia ndi obodo ha. O mere ka a mata na e mecha ofufe nru nke a na-egbu anumanu di iche iche na ya, a ga-esi nri, rie ma nwee anuri n'ime oge ahụ, mmonwu di iche iche ga-eme ndi mmadu obi utu.

Okodo (2009:79) zoro okpa dike n'okwu a kpu n'onu. O kwara oriri ji oheru di ka emume zuru ala Igbo niile onu nke na obodo anaghi eme ya bu emume agaghi eru otu pasenti. O mere ka a mata na ya bu emume oriri na onunu bu nke a na-enwe n'uju nri. O ruturu aka na o bu Ifejioku ka a na-akwanyere ugwu. O kwukwara na e meela otu emume a n'ala Igbo niile n'otu oge n'afu 2008 wee si etu ahụ mee ya ka o buru emume ala Najirja. O chefughi ikwu na emume a gbara uzu abuo: mmemme ofufe nru na mmemme mmekorita mmadu na ibe ya.

Okodo (2003:49) kwara emume erimji oheru di ka otu n'ime emume di iche iche ndi Igbo na-eme. O si na o bu Ifejioku ka ha na-ehunyere emume a. O si na ha ji ya ekele Chukwu ka o si mee ka mkpuru akuku ha mee nri nke oma ma were ohere ahụ riu Ya ka O mee ka mkpuru akuku ha ga-aku n'afu na-esote ya mee nke oma.

Orji (1999:58-63) mere ka onye obula mara na site n'oge gboo erimji oheru bu emume zuru ebe niile n'ala Igbo. O si na o bu emume na-enye Ifejioku ugwu, ndi Igbo na-eme malite n'onwa Julai ruo n'Oktoba n'afu obula. O si na a na-akawado ya nke oma site n'ichikoba ihe a choru malite na nku, ihe a ga-esi, ihe a ga-anu ruo n'ime ya bu emume na inwe onu so ya. O si na o na-ebute natakota ndi mmadu n'obodo na-eri oriri ahụ nke na onugbu ndi noburi n'obodo ahụ na-eji pasenti iri isii abawanye.

Mmalite

Emume erimji ọhụrụ bụ ihe nwere mgbe ọ malitere mana o nweghị ndị nọ mgbe ahụ ka nọ ndụ. Nke a mere na o nweghị n'ime ndị dị ndụ ugbo a onye ga-akọ ka erimji ọhụrụ si malite. A chọchaa ebe a ga-ebido aka a hụghị e bido n'ikpere. Nke a mere na ihe ndị Igbo na-agbaje na ya ma ọ dị etu a bụ akụkọala. Akụkọala rụturu nke a aka bụ nke ndị Nri. Akụkọ a korọ ka ji na ede si bịa n'ụwa tinyere ka e si malite riwe ha abụọ oriri n'oge a na-ewepụta ha n'ala n'otu n'otu. Akụkọ na-ekwu na ji na ede adighi n'Olu nke ha ji adi n'Igbo. Nke a butere ohere amụ ji amụ ndị mmadụ n'ihina na ụdị nri dị mgbe ahụ ehighi nne ma anyi maara na mkpuruakuku ọbula nwere oge nke ya n'afọ.

Ọ bụ nsogbu a mere ka Eze nri chee echiche ihe ọ ga-eme ka nsogbu a kwusị. Ihe o mere bụ iji ọkpara na ada ya chụọ aja. E liri ọkpara na ada ya ka a chụchara aja ahụ nke Chukwu si na ya zoputa ụwa n'ihina na ji si n'ili ọkpara ya puo ome ebe ede si n'ili ada ya puo ome. Ọ bụ site na mgbe ahụ ka ndị Igbo si nwetawa ji na ede. Ka ya bụ ọrụ ebube Chineke si di, a turu aro ime emume ihunyere Chukwu nhu site n'arusi ha na-efe. Ọ bụ emume ahụ bụ oriri ji ọhụrụ anyi na-eri taataa.

Oge Erimji Ọhụrụ

Oge erimji ọhụrụ n'ala Igbo di n'iche iche di ka oge akomihe ubi obodo ọbula si di. Ndi mba mmiri na-amalite kowa. Nke a mere na ndi mba mmiri na-ebu ndi elu ala uzọ ewe ihe ubi. Ndi mba mmiri ga-eme emume erimji ọhụrụ mgbe ha gwutewere ji. Anyi ga-echeta na ndi ọbula ga-agba mbo nyegodi Chi Ukwu, Ifejioku, arusi ndi ozọ na ndi ichie di be ha tupu ha erie ji ọhụrụ. Nke a mere o ji hia ahụ inwe otu oge ndi Igbo niile ga-eriko ji ọhụrụ onu.

Mana ka o sila di, ndi Igbo nwere agbata oge ha ji eri ji ọhụrụ. Etu ọ bụ na ji ọhụrụ na-aputa n'onwa Julai, anyi ga-ekwenye na erimji ọhụrụ na-amalite na Julai. Mana otutu obodo na-eri ji ọhụrụ n'ime Ogost maobu Septemba. N'ime Oktoba ka obodo foro afọ na-eri ji ọhụrụ nke ha. Ya bụ na anyi so ekwu na oge erimji ọhụrụ bụ malite na Julai ruo n'Oktoba.

Nkwado Erimji Ọhụrụ

Erimji ọhụrụ bụ nnukwu memme. Memme a abughị ihe a na-eme n'akwadoghi akwado. Erimji ọhụrụ nwere oge n'obodo ọbula. Ọ bụ ndi na-ekpe ekpemekpe odinala ka ọ diiri ikwu mgbe a ga-eri oriri ji ọhụrụ n'obodo ọbula. Ndi ahụ gbakota, ha ekwuo ubochi a ga-eri ji ọhụrụ ma zisaa ozi n'obodo ka ndi mmadu mara ka ha ga-esi jikerewe.

Ọ di mkpa ka e were gboo kwadowe ya. Nke a ga-eme ka e were gboo iziwe ndi mmadu ozi. Nke a di mkpa ka ndi e ziri were gboo weputa ohere ka ya na agba ndi ozọ a kara aka ghara idakota.

Ndi mmadu ga-akwadowe site n'iwekotawa ihe di iche iche ha chorọ iji mee ofufe nru ahụ. Ihe ndi ahụ gunyere nku a ga-eji sie nri. Nke a di oke mkpa n'ihina na emume a na-

abụkarị n'udu mmiri. Onye ọbụla maara na nkụ na-ahiakarịa ahụ n'udu mmiri karịa n'okochi.

Ha ga-egwute ji ha korọ dowe edewe maka ụbọchi ahụ. Ndi akotaghi ji na-azuta ji n'ahia dowe. Ufodu na-azuta udi nri ozọ di iche iche n'ihu na ha na-eri ma na-enye ndi obia ji e siri n'udi di iche iche ma nyekwa ha udi nri ndi ozọ iji gbanweere ha nri n'ubochi ahụ, malite n'ututu ruo n'abali.

Ha ga-azacha ma be ha ma okporo uzọ ma okwu mmuo ebe ha ga-anọ fee ofufe nru. Ndi ga-eme nnukwu emume ga-ebute kanopi maka iche ndi obia anwu maobu mmiri. Ha ga-ebute oche na tebulu. Ha ga-edewe efere, ngaji, eku na oku, ite nri na ihe ndi ozọ ocha maka emume ahụ.

Emume Erimji Ohuru

Emume erimji ohuru bu ihe kere onwe ya uzọ abuo. Nke mbu bu ofufe nru ebe nke abuo bu mmekorita mmadu na ibe a. Ofufe nru di n'ogo di iche iche. Ofufe nru gunyere isuogwu, emume ndi mbummuo, nke ndi dibia, nke ndi eze na nke ohanaze. Ofufe nru nwere nke ndi mbummuo ya bu nke bu isuogwu. Isuogwu bu emume ndi dibia tozuru okwa ahụ na-emere ndi nwere arusi ha na-efe. Ofufe nru ndi mbummuo bu nke ndi nwe arusi ha na-enye nri na-eme. Ha nwere ubochi ha na-eje n'arusi ha n'otu n'otu mee emume erimji nke ha. Nke na-esozu ya bu nke ndi eze maobu dibia di iche iche. Ufodu eze obodo maobu ndi dibia welitere isi na-akpoa oku erimji tupu ohanaze, (mmadu niile no n'obodo) erie ji ohuru. Ofufe nru ohanaze gunyere ofufe Chi Ukwu site n'igo Ifejioka, arusi ndi ozọ di n'obodo na ndi ichie. A na-eme nke a site n'iga n'okwu arusi gaa fee ofufe nru. O buru na mmadu gbaka n'okwu arusi ha ga-amalite site n'itu nzu. Ha ga-aka nzu n'ala. Akara na-adikari ano iji gosi ahia ano ubochi ano. Ufodu na-aka ise ma ha buru ndi nze maobu ndi dibia. Ufodu nwere ike gbuo nzu n'ihu. Ndi na-eme nke a bu ndi dibia. Umunwaanyi anaghi aka nzu n'ala. Ha na-emekari ya n'ukwu maobu n'ihu. Ihe ha ji atu nzu bu na nzu na-egosi obi idi ocha na udo nke ime mmuo. Nzu na-egosi iji obi oma nabata mmadu.

Ihe ozọ bu igọ oji. Ha ga-ekpe ekpere n'oji ahụ iji kelee Chi Ukwu dewere ha ndu. Ha ga-ekele ya maka ji na akuku ndi ozọ o mere ka ha mee nri nke oma. Ha ga-arigọ ya ka ji na mkpuru akuku ndi ozọ ha ga-akọ n'afọ na-esote ya mee nke oma. Ha ga-awazi oji tupuru arusi ahụ tupu ha ataa nke ha.

Ihe ozọ ha ga-eme bu igbu okuko na ewu ha ji efe ofufe nru. Ha ga-eburu anumanu ndi ahụ mecha ha ma were ndi ha ga-eji sie ji ebe ahụ rie tupu ha eburu anu ndi ozọ laa be ha maka iji tuo ihu (ya bu inye anu ka ezinaulo si toọ ibe ya). Ha na-ejikwa anu ndi foro enye ndi obia ha nri.

Nke abuo bu mmekorita mmadu na ibe ya. Nke a putara oriri na onunu nke ikwu na ibe. Ndi mmadu na-agarita be ibe ha na-eri ma na-anu. Mmadu ana ejuputaka n'ulo oriri na onunu di n'obodo a na-eri ji. Ha nwere ike buru ndi obodo ahụ maobu ndi biara abia.

Ihe ọzọ na-adị na mmekọrịta mmadụ na ibe ya bụ ihe egwuregwu maọbụ ihe nkiri. O nwere ike ọ bụrụ mmonwu maọbụ otu na-eti ma na-agba egwu. Mmonwu na-achughariwa ndi mmadu. Nke a na-eme ka emume ahụ kpoo oku.

Uru Erimji Ohuru

Erimji ohuru nwere uru di iche iche a na-enwe na ya. Otu n'ime ha bu ofufe nru. Erimji ohuru nyere mmadu ohere ife Chukwu kere ya. Di ka omenala ndi Igbo siri di, ha ji ohere a efe Chi Ukwu site n'arusi di iche iche ha nwere na-enye ha ekele maka ihe oma ha meere ha bia rikwa ha maka ihe ha chorokwa ha meere ha n'oge di n'ihu.

Ihe ọzọ a na-enweta bu idi ocha. Oge erimji ohuru bu mgbe e ji anucha mmadu maka iga n'ihu arusi. O bu mgbe mmadu ji edewe onwe ya ocha ka ya na Chukwu, arusi na ndi obodo ya wee mekoro. O bu oge mmadu anaghi eweli olu okwu elu. A na-eze arusi maka ida iwu idi n'udo.

O bu mgbe otutu mmadu ji alarute obodo ha. Ufodu ndi na-anote aka na mba na-ahu ohere erimji ohuru ka mgbe ha ji alata ulo. O na-ama mma n'ihi na ha lota ha abanaa n'emume ga-enyere ha aka melite mmuo ha. Nke a na-ewezugara ha ino nkiti na ahụ iju oyi.

Ebe otutu ikwu na ibe na-alota n'emume a, o na-enye ohere mmadu ihukorita onwe ha eri ogologo oge ha huru ikpezu. O na-eme ka ha marasikwaa onwe ha. O na-eme ka ndi amabughi onwe ha mara onwe ha. O na-enye ohere mmadu ihu onye no n'obodo ozo n'ime obodo ya wee si etu ahụ mara na o bu onye obodo ya. E wezuga nke a, ndi ahutubeghi onwe ha nwere ohere ihu onwe ha wee si etu ahụ mata onwe ha tupu ha alasakwa obodo di iche iche di anya ha si lota.

O na-egosiputa omenala ndi. O buru na a naghị eme emume erimji ohuru, ufodu ndi mmadu agaghi ama omenala ha ufodu. O bu site n'inu n'oge emume a ka ufodu nwere ike iko ka e si eme ya bu emume. Omenala a na-egosi ka obodo obula si eme nke ha. O bu eziokwu na omenala Igbo bu otu mana site n'otu obodo gaa n'ozo a na-enwe nwaobere ndiiche. Omumaatu bu na e nwere ndi mmuo na-aputa n'oge erimji ohuru ha, nwee ndi mmuo anaghi aputa na nke ha. Mmuo na-aputa na nke ndi Mbaukwu na Nibo mana o naghị aputa na nke ndi Abatete.

Ebe obodo na-egosi ka ha si eri ji ohuru nke bu omenala ha, obodo ahụ egosila na o nwere ntoala. Obodo enweghi omenala enweghi ihe okputorokpu nke putara na obodo enweghi ihe okputorokpu enweghi ihe a ga-ako banyere ya. Nke a putara na obodo ahụ enweghi akukwala. Obodo enweghi akukwala, e were ya ka obodo adibughi site n'oge gboo. Obodo di etu a enweghi onu okwu n'ihi na ha di ka ihe si n'elu daa.

Uru ozo erimji bara bu igu oge. E ji imata oge a ga-eri ji ohuru amata oge a no na ya n'afu. Mgbe ndi obula ji eri ji ga-ekwu ihe afu gbarala. O na-eme ka ha mara ihe o foro ka a kowa ugbo n'afu na-esote ya. E ji ya ama mgbe a ga-asuwa ala maka akom ugbo.

Ọghom Erimji Ọhuru

Ihe ọbula nwere uru nwere ọghom, ọ sọ ya, ya buru ole ma ole. Otu ọghom putara ihe bu akụ a na-emefu n'erimji ọhuru. A na-emefu ego gunyere izuta ihe a ga-eripia na nke a ga-anupia n'otu ubochi. Ọ na-ahia umu ogbenye ahụ inwe ihe ha ga-eji rie ji ọhuru. Ndi bu mmuo na-enwe nhiahu n'ego ha ga-atufu iji zuo ihe ha ga-eji fee arusi ha nke di ha oke mkpa.

Nchikota

Erimji ọhuru bu omenala e ji mara ndi Igbo niile bu ihe ha na-ehunyere Chi Ukwu, Ifejioku, arusi ndi ozọ na ndi ichie. Ọ bu mmemme mmadu na-ahụ na ya di ocha n'ime mmuo mgbe ọ na-eri ya n'ihia na mmuo ndi nwuru anwu na-anonyere ndi di ndu n'oge ahụ. Ọ bu ihe di okputorokpu nke na-egosi na Igbo nwere ntoala. Ọ baara ndi Igbo otutu uru di ichie ichie. O nwekebeghi ọghom na-abughi imefu oke ego n'otu ubochi.

Edensibja

- Arinze, F. A. (2008). *Sacrifice Igbo traditional religion*. Onitsha: Brothers of St Stephen.
- Ekwuru, E. G. (2009). *Igbo cosmology: The ontogery and hermeneutics of Igbo sculpture: Studies in African Ethnoaesthetics*. Owerri: Living Flames Resources.
- Mbiti, J. S. (1975). *Introduction to African traditional religion*. Nairobi: Heinemann Educational Books.
- Ndulue, C. C. (1999). *Abatete: Political and economic history and some aspects of Igbo culture*. Enugu: Snaap Press.
- Obidigbo, C. & Igboegbuna, C. N. C. (2009). *Umunya: A typical Igbo community charting a new order (First Edition)*. Enugu: Hardis & Dromedas.
- Ogbalu, F. C. (2006). *Igbo institutions and customs*. Onitsha: University Publishing.
- Okodo, I. (2003). Cultural similarities and variations of Nigerian people. In G. C. Unachukwu, N. Ojiakor & G. Okafor (Eds.). *Nigerian peoples and culture*, 43-56.
- Okodo, I. (2009). New yam festival: The general prayer of Igbo people of Nigeria. *Essence: interdisciplinary international journal of philosophy*. Dukor, M. (Ed.), Vol 6, Nomba 1, 79-91.
- Orji, M. (1999). *The history of culture of the Igbo people: Before the advent of the white man*. Nkpor: Jet Publishers.
- Ubesie, T. (1978). *Odinala ndi Igbo*. Ibadan: University Press.